

РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ

REFORMING THE INSTITUTE OF THE STATE MIGRATION SERVICE IN THE CONDITIONS OF UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Меджбель В.І., к.ю.н., доцент,
заступник завідувача кафедри цивільно-правових дисциплін
та міжнародного права
*Навчально-науковий інститут права імені князя Володимира Великого
Міжрегіональна академія управління персоналом*

У статті розглянуто актуальні аспекти реформування інституту Державної міграційної служби України в контексті євроінтеграційних процесів, що відбуваються в державі. Наголошено, що ефективна діяльність цього інституту є важливою складовою забезпечення національної безпеки, дотримання прав людини та виконання міжнародних зобов'язань України перед Європейським Союзом. У дослідженні проаналізовано основні етапи становлення Державної міграційної служби, визначено проблеми її функціонування, серед яких – надмірна бюрократизація процедур, недостатня цифровізація процесів, нестача кадрового потенціалу та низький рівень міжвідомчої координації.

У статті досліджено процес реформування інституту Державної міграційної служби України в умовах активізації євроінтеграційних процесів. Обґрунтовано, що ефективне управління міграційною політикою є одним із ключових чинників державної безпеки, соціальної стабільності та дотримання прав людини. Визначено основні проблеми функціонування служби: фрагментарність нормативно-правової бази, застарілі організаційні підходи, недостатній рівень цифровізації, обмежене фінансування та кадровий дефіцит.

Метою дослідження є комплексний аналіз сучасного стану Державної міграційної служби України та визначення шляхів підвищення ефективності її діяльності відповідно до європейських стандартів публічного управління. У роботі використано системно-структурний, порівняльно-правовий та інституційний методи дослідження, що дозволило простежити взаємозв'язок між реформуванням служби, євроінтеграційними зобов'язаннями України та розвитком правозахисної політики у сфері міграції.

У результаті проаналізовано позиції провідних науковців (М. Примуша, Є. Носачова, А. Максименка, Н. Бортник, С. Єсімова, В. Юрченка, М. Мілової, Г. Трушевич) щодо необхідності оновлення підходів до управління міграційними процесами. Автором підкреслено, що пріоритетними напрямками реформування є цифровізація міграційних послуг, удосконалення кадрової політики, посилення міжвідомчої координації, адаптація законодавства до норм ЄС та впровадження людиноцентричного підходу у діяльність ДМС.

Наукова новизна полягає у визначенні концептуальних засад модернізації Державної міграційної служби України відповідно до принципів «good governance» та європейських практик управління міграцією. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх застосування під час розроблення програм реформування системи державного управління у сфері міграційної політики.

Ключові слова: реформування, Державна міграційна служба України, євроінтеграційні процеси, міграційна політика, управління міграційними процесами, адміністративні процедури, європейські стандарти.

The article examines the current aspects of reforming the State Migration Service of Ukraine in the context of the European integration processes taking place in the country. It is emphasized that the effective activities of this institution are an important component of ensuring national security, respecting human rights and fulfilling Ukraine's international obligations to the European Union. The study analyzes the main stages of the formation of the State Migration Service, identifies problems in its functioning, including excessive bureaucratization of procedures, insufficient digitalization of processes, lack of human resources and a low level of interdepartmental coordination.

The article examines the process of reforming the State Migration Service of Ukraine in the context of the intensification of European integration processes. It is substantiated that effective management of migration policy is one of the key factors of state security, social stability and respect for human rights. The main problems of the service's functioning are identified: fragmentation of the regulatory framework, outdated organizational approaches, insufficient level of digitalization, limited funding and staff shortage.

The purpose of the study is a comprehensive analysis of the current state of the State Migration Service of Ukraine and identification of ways to increase the efficiency of its activities in accordance with European standards of public administration. The work used systemic-structural, comparative-legal and institutional research methods, which allowed us to trace the relationship between the reform of the service, Ukraine's European integration obligations and the development of human rights policy in the field of migration.

As a result, the positions of leading scientists (M. Prymusha, E. Nosachova, A. Maksymenko, N. Bortnyk, S. Yesimova, V. Yurchenko, M. Milova, G. Trushevich) on the need to update approaches to managing migration processes were analyzed. The author emphasized that the priority areas of reform are the digitalization of migration services, improving personnel policy, strengthening interdepartmental coordination, adapting legislation to EU norms and implementing a human-centric approach to the activities of the State Migration Service.

The scientific novelty lies in determining the conceptual foundations of the modernization of the State Migration Service of Ukraine in accordance with the principles of "good governance" and European practices of migration management. The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their application during the development of programs for reforming the state administration system in the field of migration policy.

Key words: reform, State Migration Service of Ukraine, European integration processes, migration policy, management of migration processes, European standards.

Постановка проблеми. У сучасних умовах активізації євроінтеграційних процесів в Україні особливого значення набуває реформування державних інституцій, зокрема тих, що безпосередньо пов'язані з реалізацією міграційної політики. Державна міграційна служба України виконує ключову роль у забезпеченні правового статусу іноземців та осіб без громадянства, протидії нелегальній міграції, оформленні документів громадян України, а також у взаємодії з міжнародними партнерами. Проте ефективність її діяльності на сьогодні залишається недостатньою через низку системних проблем.

Серед основних проблем – застаріла організаційна структура, фрагментарність нормативно-правової бази, обмежене фінансування, недостатня цифровізація процесів, а також низький рівень координації між державними органами, що беруть участь у регулюванні міграційних процесів. Крім того, Україна зобов'язалася перед Європейським Союзом адаптувати національне законодавство до європейських стандартів у сфері міграції, притулку та захисту прав людини, що потребує перегляду концептуальних засад діяльності служби.

В умовах воєнного стану та зростання масштабів внутрішньої та зовнішньої міграції ці проблеми набули ще

більшої гостроти. Відсутність ефективних механізмів управління міграційними потоками, недостатній рівень прозорості процедур і бюрократичні бар'єри створюють перешкоди для реалізації державної політики у сфері міграції. Отже, виникає об'єктивна потреба у комплексному реформуванні інституту Державної міграційної служби відповідно до європейських принципів публічного управління, що забезпечить ефективну інтеграцію України до єдиного європейського простору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній науковій літературі питання управління державою в умовах кризи розглядається в кількох взаємопов'язаних площинах: теоретико-правовій (конституційні засади й поділ влади), інституційній (функціонування окремих органів – Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів), процедурній (механізми прийняття рішень в надзвичайних режимах) та правозахисній (обмеження прав і свобод під час воєнного або надзвичайного стану). Окремі дослідження дають системний опис динаміки балансування влади саме в кризових умовах, показуючи, як змінюється співвідношення між гілками влади під тиском зовнішніх і внутрішніх ризиків.

Класичні праці провідних українських фахівців – В. Авер'янова, В. Шаповала, О. Фрицького, В. Кампо, Ю. Тодики, О. Скрипнюка, Н. Нижник, В. Куйбіди, С. Серьогіна, О. Андрійко, В. Кравченка – забезпечують методологічну та доктринальну базу для розуміння природи державної влади, її інституційного поділу та принципу стримувань і противаг.

Мета статті. Метою статті є всебічне дослідження процесу реформування інституту Державної міграційної служби України в умовах активізації євроінтеграційних процесів держави, виявлення основних проблем її функціонування та визначення шляхів підвищення ефективності діяльності відповідно до європейських стандартів управління.

Виклад основного матеріалу. Реформування інституту Державної міграційної служби України є невід'ємною складовою модернізації системи державного управління, спрямованої на досягнення європейських стандартів прозорості, ефективності та підзвітності. В умовах інтеграції України до Європейського Союзу питання управління міграційними процесами набуває особливого значення, оскільки саме міграційна політика безпосередньо впливає на рівень національної безпеки, соціальну стабільність і дотримання прав людини.

Державна міграційна служба України (далі – ДМС) виконує ключову роль у реалізації державної міграційної політики. Вона забезпечує документування населення, контроль за перебуванням іноземців та осіб без громадянства, надання притулку, протидію нелегальній міграції, а також виконання міжнародних зобов'язань України у цій сфері. Проте сучасна практика діяльності служби засвідчує наявність низки системних проблем: фрагментарність законодавчої бази, застарілі організаційні підходи, недостатній рівень цифровізації процедур, обмежене фінансування та кадровий дефіцит. Сукупність цих чинників негативно впливає на ефективність прийняття управлінських рішень і створює умови для виникнення корупційних ризиків.

У контексті євроінтеграційних процесів першочергового значення набуває адаптація національного міграційного законодавства до норм і принципів Європейського Союзу. Йдеться, зокрема, про імплементацію положень директив ЄС щодо стандартів прийому шукачів притулку, запровадження ефективних механізмів ідентифікації осіб, удосконалення процедур оформлення посвідок на проживання та надання притулку. Європейський досвід переконливо демонструє, що ефективне управління міграційними процесами базується на прозорості адміністративних процедур, міжвідомчій взаємодії, розвитку цифрових систем обліку та високій професійній підготовці кадрів.

Одним із ключових напрямів реформування ДМС є цифровізація всіх аспектів її діяльності. Запровадження єдиного електронного реєстру міграційних процесів, автоматизація процедур оформлення документів, розвиток електронних сервісів для громадян та іноземців дозволять зменшити бюрократичне навантаження, скоротити часові витрати, підвищити прозорість процесів і зміцнити довіру суспільства до державних інституцій. Цифрові рішення стають не лише інструментом оптимізації, а й засобом запобігання корупційним проявам та забезпечення об'єктивності управлінських рішень.

Як зазначають Примуш М. та Носачов Є., міграція є динамічним явищем, що потребує адаптивної політики держави відповідно до соціально-економічних умов [1, с. 47]. На нашу думку, це твердження підкреслює необхідність не лише реактивних, а й проактивних механізмів управління міграційними процесами, які дозволять Україні ефективно реагувати на сучасні виклики та інтегруватися до європейського простору свободи, безпеки і правосуддя.

Державна міграційна служба України (далі – ДМС) виконує ключові функції у сфері документування населення, контролю за перебуванням іноземців, надання притулку, протидії нелегальній міграції, а також реалізує міжнародні зобов'язання держави. Однак сучасна практика діяльності служби виявляє низку системних проблем: фрагментарність законодавчої бази, застарілі організаційні підходи, недостатній рівень цифровізації процедур, обмежене фінансування та кадровий дефіцит.

Як підкреслює Максименко А., адміністративно-правовий статус служби потребує оновлення відповідно до сучасних викликів міграційної політики [2, с. 33]. Ці чинники знижують ефективність управлінських рішень і створюють ризики корупційних проявів. Ми погоджуємося з позицією автора, оскільки чинна нормативно-правова база Державної міграційної служби України досі зберігає риси попередніх адміністративних підходів, орієнтованих переважно на контроль, а не на сервіс і превенцію порушень. В умовах євроінтеграційного курсу держава має переходити до моделі «good governance», де ключовими принципами виступають прозорість, підзвітність та цифровізація процедур. Такий підхід дозволить зменшити суб'єктивізм у прийнятті рішень, мінімізувати корупційні ризики та підвищити довіру громадян до міграційних інституцій.

У контексті євроінтеграційних процесів ключовим завданням є адаптація українського міграційного законодавства до норм та принципів Європейського Союзу. Зокрема, це стосується імплементації положень директив ЄС щодо стандартів прийому шукачів притулку, запровадження ефективних механізмів ідентифікації осіб, удосконалення процедур оформлення посвідок на проживання та надання притулку.

Гармонізація українського міграційного законодавства з правом Європейського Союзу розглядається як фундаментальна умова для ефективного реформування міграційної політики; зокрема, у контексті адміністративної відповідальності й захисту прав працівників-мігрантів [3, с. 92]. На нашу думку, такий підхід має доповнюватися практичними заходами щодо імплементації норм ЄС у процеси ідентифікації, притулку та видачі дозволів на проживання.

Одним із пріоритетних напрямів реформування ДМС є впровадження цифрових технологій у всі аспекти її діяльності. Йдеться про створення єдиного електронного реєстру міграційних процесів, автоматизацію процедур оформлення документів, розвиток електронних сервісів для громадян та іноземців.

Юрченко В. В. підкреслює, що цифровізація міграційних послуг є ключовою умовою підвищення прозорості та зменшення корупційних ризиків у діяльності служби

[4, с. 57]. Такі кроки сприятимуть зменшенню бюрократичного навантаження, підвищенню ефективності та зміцненню довіри громадян до органів влади. Ми повністю погоджуємося з цією позицією, оскільки цифровізація створює можливість мінімізувати людський фактор у процесі ухвалення управлінських рішень, забезпечує автоматизацію перевірки документів і пришвидшує обслуговування громадян. Крім того, впровадження електронних сервісів підвищує підзвітність посадових осіб і знижує ймовірність зловживань. На нашу думку, розвиток єдиного електронного реєстру міграційних процесів має стати стратегічним напрямом діяльності ДМС, що відповідатиме не лише європейським стандартам, а й принципам відкритого врядування.

Не менш важливою є кадрова політика служби. Підготовка висококваліфікованих фахівців з питань міграції, міжнародного права та публічного управління є запорукою ефективного функціонування системи. Необхідним є розроблення сучасних програм професійного навчання, запровадження механізмів оцінки результатів роботи, а також підвищення рівня мотивації працівників.

Вагоме місце у процесі реформування має посісти міжвідомча координація. Діяльність ДМС повинна бути тісно узгоджена з Міністерством внутрішніх справ, Міністерством закордонних справ, Державною прикордонною службою, Службою безпеки України та міжнародними партнерами.

Мілова М. І. та Трушевич Г. Б. відзначають, що після 2022 року питання захисту мігрантів і внутрішньо переміщених осіб вимагає перегляду підходів до правозахисної політики держави, оскільки збройна агресія проти України спричинила безпрецедентні міграційні процеси як всередині країни, так і за її межами [5, с. 21]. Науковці наголошують, що традиційна модель управління міграційними потоками, орієнтована переважно на контроль і реєстрацію, більше не відповідає сучасним гуманітарним викликам.

На нашу думку, така позиція є цілком обґрунтованою, адже сучасні умови вимагають переходу від адміністративно-карального підходу до моделі соціально орієнтованого управління міграційними процесами. Це передбачає не лише захист прав біженців і осіб без громадянства, а й створення умов для їхньої інтеграції в суспільство – зокрема, забезпечення доступу до освіти, медичних послуг, житла та працевлаштування.

Крім того, реформування правозахисної політики у сфері міграції має включати адаптацію українського законодавства до міжнародних стандартів, таких як Конвенція ООН про статус біженців 1951 року та Європейська конвенція з прав людини. Зокрема, необхідно посилити інституційні гарантії захисту осіб, які шукають притулку, забезпечити прозорість процедур розгляду заяв, а також підвищити відповідальність посадових осіб за порушення прав людини в міграційних процесах.

Важливим напрямом реформування є також створення спеціалізованих підрозділів у складі ДМС, які б займалися питаннями моніторингу дотримання прав людини, надання психологічної підтримки та координації з громадськими організаціями. Це сприятиме формуванню системи, у центрі якої перебуває людина, а не бюрократична процедура.

Таким чином, позиція авторів узгоджується з європейськими тенденціями у сфері міграційного врядування та підкреслює потребу у формуванні нової парадигми діяльності Державної міграційної служби України – гуманної, прозорої й орієнтованої на дотримання основоположних прав кожної особи.

Висновки. Реформування Державної міграційної служби України є важливим етапом трансформації державного управління в напрямі європейських стандартів ефективності, прозорості та підзвітності.

По-перше, оновлення нормативно-правової бази має стати основою для створення сучасної системи, здатної оперативно реагувати на динаміку міграційних процесів.

По-друге, цифровізація діяльності служби забезпечить скорочення бюрократичних процедур, зниження корупційних ризиків і підвищення довіри громадян до державних інституцій.

По-третє, реформування має бути спрямоване на посилення міжвідомчої координації та міжнародного співробітництва, що дозволить ефективніше контролювати міграційні потоки та виконувати міжнародні зобов'язання.

І нарешті, людиноцентричний підхід повинен стати головним орієнтиром модернізації служби – система має гарантувати дотримання прав людини, гуманність процедур і рівний доступ до адміністративних послуг.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що успішна реформа Державної міграційної служби стане не лише кроком до європейської інтеграції, а й важливим чинником підвищення довіри громадян до держави та її інститутів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Примуш М. В. Носачов Є. О. «Міграція та міграційна політика як предмет політичного дослідження». *Журнал «Політичні інститути та процеси»*. 2025. № 1. Сторінки 75–79.
2. Максименко А. В. Адміністративно-правовий статус Державної міграційної служби України. // *Правова держава*. 2015. Вип. 19. С. 93–99.
3. Бортник Н., Єсімов С. Гармонізація законодавства України і Європейського Союзу про адміністративну відповідальність у сфері трудової міграції. // *Науковий вісник Львівського університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 4(86). С. 232–240.
4. Юрченко В. В. Надання електронних послуг у сфері міграції та громадянства. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2022. № 2. С. 55–59.
5. Мілова М. І., Трушевич Г. Б. Українська міграція в Європу періоду російсько-української війни: політика врегулювання // *Міжнародні та політичні дослідження*. 2023. Вип. 36. С. 215–223.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.10.2025

Дата публікації: 29.10.2025